

УДК 811.161.2'367.634:81'367.626]-021.52:09(=161.2)“15/16”

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.6>

СПОЛУЧНИКИ ЗАЙМЕННИКОВОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ПАМ'ЯТКАХ XVI–XVII СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ВИКОРИСТАННЯ СПОЛУЧНИКА ЯКЪ/ЯКО)

Висоцька Тетяна Йосифівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови імені проф. Івана Ковалика

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1/234, Львів, Україна

Стаття присвячена питанням історичної граматики, зокрема уживанню службових частин мови, зафіксованих у різножанрових українських текстах XVI–XVII ст. (Учительних Євангеліях, ділових документах, художній літературі). У сучасній українській мові дискусійним залишається питання походження окремих сполучників і їхнє побутування як у давніх, так і сучасних текстах. У пропонованій розвідці простежено виникнення сполучника *їкъ/їко*, що є частиною складних і складених сполучників. З'ясовано, що формування сполучників зі слів, етимологія яких пов'язана з займенниковими коренями, проходило різні етапи: від втрати свого лексичного значення аж до перетворення у відносне слово, а згодом у сполучник. Прикметним залишається і той факт, що більша частина таких слів і надалі продовжує функціонувати як самостійна частина мови, і як службова (зокрема це продемонстровано на прикладі слова *їкъ/їко*). Окреслено функціонування цього сполучника від найдавніших фіксацій в українській мові і до сьогодні. Проаналізовано його використання як виражника сурядних і підрядних семантико-синтаксичних відношень у складному й простому ускладненому реченнях в українських пам'ятках XVI–XVII ст. Наголошено на взаємодії книжного елемента з живомовним, що своєю чергою відобразилося на розвитку українського сучасного мовотворення. Описано питання аналітичних конструкцій у системі сполучників української мови загалом й формування групи сурядних і підрядних сполучників складеної будови, компонентом яких виступає слово *їкъ/їко* зосібна. Особливу увагу приділено побутуванню дослідженого сполучника в інших слов'янських мовах в діахронії та синхронії і з'ясовано, що лексикони сучасної польської і чеської мов фіксують цей сполучник як сурядний засіб зв'язку, здебільшого парний, або ж як підрядний у функції порівняльній. Зроблено висновки про те, що в українських текстах XVI–XVII ст. сполучник *їкъ/їко* виступає синкретичним засобом зв'язку; уживається як одиничний або парний, може ускладнюватися підсилювальною часткою *же* або *ж* особовою енклітикою, zdeформованою формою колишнього допоміжного дієслова *быти*. Використання аналітичних кон'юнктивів у пам'ятках середньоукраїнського періоду свідчить про вироблення гнучкішої системи засобів вираження зв'язку, пошуку мовців у вдосконаленні синтаксичної системи української мови того часу.

Ключові слова: сполучник, займенник, семантико-синтаксичні відношення, градаційна, порівняльна функції, пам'ятки.

Постановка проблеми. Історію становлення сполучника як службової частини мови простежуємо в текстах українських писемних пам'яток різних періодів. Проте чи не найяскравіше вона відображена у творах середньоукраїнської доби, що всотують у себе різноманіття вже наявних українських сполучників із киево-руського періоду чи запозичених здебільшого зі старослов'янської, польської, чеської мов. Прикметно, що згодом одна частина запозик закріплюється в українській літературній мові

в тих самих семантико-синтаксичних функціях і дотепер у ній побутує, а інша із плином часу виходить з ужитку й залишається лише в діалектах. Загалом історики мови пропонують із погляду походження сполучники поділяти на відзайменникового або незайменникового творення (Вступ, 1966; Мельничук, 1966; Черкасова, 1973). Відтак актуальною є потреба прослідкувати за процесом формування сурядної і підрядної функції у вказівних словах – прислівниках займенникового походження

якз/яко, що перейшли у клас сполучників із займенниковим коренем **jb*¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сполучники відзайменникового походження були об'єктом наукових інтересів Л. Гумецької (Гумецька, 1960), Ф. Медведєва (Медведєв, 1962), О. Мельничука (Мельничук, 1966), О. Петренка (Петренко, 1953), В. Сича (Сич, 1960). Лінгвістичні розвідки з історії мови фрагментарно розкривають використання аналізованого сполучника в текстах означеного періоду, відтак уважаємо за потрібне вивчити групу сполучників вивідної будови з займенниковим коренем **jb*- для цілісного бачення формування семантико-синтаксичних відношень, особливості вживання цих слів в українських пам'ятках XVI–XVII ст.

Мета статті – аналіз використання сполучника з займенниковим коренем **jb*- в українських рукописних та друкованих текстах XVI–XVII ст.

Досягнення окресленої мети передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати утворення сполучника *якз/яко*; зафіксувати його вживання у різностильових і різножанрових текстах української мови окресленої доби; описати семантико-синтаксичні відношення, які він виражає у складі простого та складного речень; дослідити використання сполучників складеної будови, компонентом яких є слово *якз/яко*.

Виклад основного матеріалу. Клас службових слів, генетично пов'язаних із займенниковими коренями чи прислівниковими займенниками, формується і розвивається завдяки особливостям синтаксичних конструкцій у межах праслов'янської і окремих слов'янських мов, адже саме ці лексеми виступають у функції самостійних членів речення перед набуттям ними ознак формальних засобів вираження семантико-синтаксичних відношень у реченні і поповнюють корпус сполучників української та інших слов'янських мов (Вступ, 1966, с. 493–494).

О. Мельничук ґрунтовно описує три групи слів, на основі яких формуються сполучники та однозвучні їм частки: походять від займенникових коренів на ларингальний *'*-, на *j*- і на *k*- (*č*-)

(Вступ, 1966, с. 495–496). Історія цих слів по-різному відображена в слов'янських мовах: від абсолютного зникнення до нормативного використання. Наприклад, у сучасній українській, білоруській, польській мовах слово *як* дотепер функціонує як прислівник і сполучник, у російській мові група із займенниковим коренем на *j*- вийшла з ужитку (Мельничук, 1966; Бауэр, 1957; Бауэр, 1962) (СУМ : XI : 633–634). У сучасній чеській мові розрізняють сполучники *jak* (*як*) і *jako* (*яко*): для першого характерні сурядна (виражає градаційні семантико-синтаксичні відношення і є частиною складеного сполучника *як ... так* (*jak ... tak*)) й підрядна (використовується як поліфункційний для вираження з'ясувальних, часових, причинових, умовних, допустових семантико-синтаксичних відношень і становить частину складних сполучників *jakmile*, *jakkoli*) функції; для другого – *яко* – характерне використання 'у ролі кого', а також як сурядного (Бауэр, 1962, с. 105–106) (Ssč).

За етимологією, слово *як/о*² походить від псл. *яко*, що становить давню займенникову форму **jb* < іе. *jo* у поєднанні з суфіксом *-*ak(o)* (ЕСУМ : VI : 540; ESSJ : V : 268).

Проміжним етапом до перетворення вказівних займенників у сполучники називають перехід слів із займенниковим коренем у відносні слова, тобто йшов процес утрати лексичного значення й перетворення цих слів у формальні засоби вираження відношень між однорідними словами у простому чи частинами у складному реченнях (Мельничук, 1966, с. 209).

Пам'ятки української мови XVI–XVII ст. зберігають паралельне функціонування прислівника й спільнозвучного з ним сполучника *як/о*. Такі приклади фіксують у старослов'янській мові (Є. Черкасова скрупульозно вивчила побутування цього слова у старослов'янських текстах і стверджує, що сполучник *як/о* найчастіше виступав у функції причини (Черкасова, 1973, с. 38)), у текстах киеворуської доби (Срезн. : III : 1652), у староукраїнських (ССУМ : II : 580) та старопольських (Klemensiewicz, 1964, s. 455–478) пам'ятках. Цей сполучник відомий старобілоруським творам (Потебня, 1958, с. 431). У старочеській мові *jak* (*як/о*) був простим сполучником і частиною складного *jakož/jakž* чи складеного *jako ... tak/o*, *jako/jakž náhle*, *jako/jakž barzo*, *jako/jakž rychle* та ін. (Бауэр, 1973, с. 105).

¹ У роботі *якз* і *яко* вважаємо варіантними формами одного сполучника (ЕСУМ : VI : 540–541, ESSJ : V : 267–268) (Медведєв, 1962, с. 76). У лексикографічних працях XVI–XVII ст. Л. Зизанія і П. Беринди форма *яко* вважається церковнослов'янською (Зизаній, 1596, с. 3). П. Беринда підбирає до *яко* сполучники-відповідники, що є виразниками з'ясувальних, причинових зв'язків, а слова *како*, *коль* тлумачить за допомогою слова *якз* (Беринда, 1627). У граматиці церковнослов'янської мови М. Смотрицького слово *яку* є прислівником *объодовленія* і часткою *объднелія* (Смотрицький, 1619).

² Л. Гумецька називає слово *як/о*, відзайменникового походження, «проміжною сполучниковою категорією» (Гумецька, 1960, с. 41).

Загалом дослідники вказують на книжний характер сполучника **яко** і його поліфункційне використання, а тексти, де він трапляється, є зазвичай взірцями високого стилю, що згодом спричинило до його зникнення (Борковский, 1965; Коротаяева, 1964). Я. Бауер пояснює, що, на відміну від інших слов'янських мов, у російській він був витіснений іншим сполучником, первинно відносним словом, що походить від питальних займенникових основ, – **како** (Бауер, 1957, с. 18).

Аналіз українських текстів XVI–XVII ст. свідчить, що сполучник **якъ(о)** виступає як синкретичний: поєднує сурядним чи підрядним зв'язком однорідні члени речення, частини складного речення; здебільшого вживається як одиничний або ж парний.

Основною функцією сполучника **якъ/яко** є порівняльна. На другому місці – з'ясувальна. Незначна кількість речень зафіксована зі сполучником **якъ/яко** у функції причини, часу, умови, означальній. О. Мельничук констатує, що на відміну від давньоукраїнських текстів, у яких підрядний сполучник **яко** виражає шість семантико-синтаксичних відношень (підметових, додаткових, порівняльних, часових, причинових, наслідкових), у пізніші періоди спостерігається його більш чітке використання (Вступ, 1966, с. 497). З огляду на опрацьований матеріал в українській мові окресленої доби важко погодитися з таким твердженням, тому що й надалі простежуємо недиференційоване вживання цього сполучника, а іноді з накладанням додаткових відтінків на основні функції (про що йтиметься далі). Слушним є міркування Л. Булаховського про те, що точне вираження сполучником (наводить приклад із **як** – Т. В.) тих чи інших семантико-синтаксичних відношень є наслідком довгого історичного процесу, що зауважуємо й на сучасному етапі розвитку мови (Булаховський, 1946, с. 67) (СУМ: XI: 632–634).

У пам'ятках української мови XVI–XVII ст. найтиповішою функцією сполучника **якъ/яко/** є **порівняльна**, він приєднує порівняльний зворот і підрядну порівняльну частину до головної у складнопідрядному реченні.

У простих реченнях порівняльний зворот зі сполучником **якъ/яко/** займає постпозицію: «**Але все терпѣти и оучити и(х) в покорности т(к) швца**» (УЄ, 1611–1625, С. 117 зв.) або інтерпозицію: «**А тоюю мою подлюю працоу, тако два пѣнажки з оубогого довтѣпоу шмылоу моего, прошоу ласкаве прійми**» (Лѣк., С. 177). Зафіксовано речення з повторюваним сполучником **яко., н яко., н яко., н яко** при кожному порівнянні, що створює ефект підсилення :

«... и распашае(т) правѣ(д)ны(х) ш(т) грѣшникъ и погтава(т) правѣ(д)ны(х) ш(т) деинага х(а) на правон стронѣ. и провѣт(а) (т)ста **яко** свѣт. и **яко** снѣце. и **яко** искры шгненын. и **яко** цвѣ(т) блгодш(н) нын» (Збірник, АСП 148, С. 24).

Сполучник **яко** приєднує порівняльний зворот у позиції присудка, або, за словами К. Городенської, порівняльний присудок (Городенська, 2007, с. 299): «**Толко естемы тако мѣд або спѣж бразкшца, а не потребна**» (УЄ, 1611–1625, С. 160); «...и такъ перъ ... брыдкым етъ» (Лѣк., С. 84).

Аналізовані тексти засвідчують використання сполучника **якъ/яко/**, ускладненого частками **же > якоже, бы > якобы**.

Складний сполучник **якобы** приєднує порівняльний зворот у позиції відокремленого означення: «**Бо в тот ч(с) видѣли ш(т) него походашоую свѣ(т)логть з его швнча **якобы** проме(н) снчны(н)**» (УЄ 256, С. 4).

Для поєднання підрядної **порівняльної** частини з головною у складнопідрядному реченні здебільшого використовується складний сполучник **якоже**; підрядна частина найчастіше стоїть у постпозиції: «**Бо шны Х(с)а ради ... пре(д) црн моучителн проповѣдати х(с)а и влжкн бѣды терпѣли его ради. **якоже** швчта межн влжкн оубзше(д)ши**» (УЄ, 1611–1625, С. 117 зв.); «**Понева(ж) тое чина(т) члкъ. И(ж) оуповаютъ на бога(т)ство имѣніа а не на бга жнбаго. **якоже** бо идолопокло(н)ници поклоняютъа идола(м) а не бг(у)**» (УЄ, 1611–1625, С. 121 зв.); «**Вта(д) мовити азали негодило бы са и тобѣ ш(т)поутиги братоу шк(с)моу до(д)гѣ. **якоже** а и тобѣ ш(т) поутназ**» (УЄ, 1611–1625, С. 144 зв.); «**И(ж)бы и мы кѣ собѣ бѣ заповна любов мѣлн. **якоже** ш(н) възлюбн(а) на(с)**» (УЄ, 1611–1625, С. 161).

У складнопідрядному реченні з підрядною частиною порівняння «**И плачь за грѣхы шон **якобы** т(а)ж(ж)кын времена ноги(а)**» (УЄ 410) до складного сполучника **якобы** додано закінчення форм 2 ос.одн. теперішнього часу дієслова **быти**.

У складнопідрядних реченнях, частини яких поєднані сполучником **якъ/яко** в **порівняльній** функції, головна містить співвідносне слово – прислівник **такъ**. У цих конструкціях спостерігаємо інверсійний порядок розміщення частин – підрядна передує головній: «**Тѣт ради, тѣт розтропнотъ мѣстце свое млет и такъ на неѣ мѣстаць зъ звѣздами, шлет, такъ са тых преллвын домов блнцатъ справы**» (Смотр. М., На старож.клеинот); «**Яко звѣзда 8 мудрых цнотѣ прозначѣт И такъ мѣстаць възвыш по бг(т)рый погбды знак млет, **Такъ** теж мѣстаць и звѣзда въз Копитѣнских дѣмѣ вѣры и цнот иж знаком, не тайно нѣкомѣ» (Земка Т. **Яко** звѣзда).**

В українських текстах означеного періоду сполучник **якъ/яко/** у функції порівняння поєднує з підметом або другорядним членом речення – додатком прикладку, що а) має значення 'у ролі кого-небудь': «...и **якъ** посполнитый добродѣй и собѣ и по(а) нимъ боудѣи(м) го(а)не почтен боуде(т)» (Лѣк., С. 142), «Писаные тые по(з)убы в тѣю речъ слово в слово ... по пѣна Па(ш)ковзкого, **яко** впекуна ма(а)жо(н)еко(го)» (Ак. Жит, 1635, С. 108); б) має відтінок причиновості: «...ты, **яко** мудрый, поправъ а мнѣ, **яко** чоловікови, перебачъ» (Лѣк., С. 176 зв.).

Порівняльні сполучники **якъ/яко**, **якоже** поєднують **вставні речення**: «И **я(к)** вписавъ бѣды свон чѣкъ» (УЄ, 1611–1625, С. 113 зв.); «...**яко** самъ хѣ мови(т)» (Подем. л-ра, С. 59); «... **яко** Павелъ стѣи пише(т)» (Подем. л-ра, С. 59); «Вчини(в) досыть вѣѣтници своен сла(а) дѣа ѣтго на ап(б)лы, **якоже** вы(ш)ше слышанемы» (УЄ, 1611–1625, С. 113); «А штога дотыче в помочь. едном за дргн(м). ѣ томоу з. на(в) немалын. **якъ** Млѣгн бы(а) оупросиль за своѣ сестро Марією ланкн оу Гѣ Гѣ и выелбиль е»» (УЄ 410); «... которое ѣ написанно тыми словы **я(к)** ѣсте слышан тон нанмалшій хрѣтїане. **якоже** оучици зышанса для бога(з)ни ждо(в)ской» (УЄ 91, С. 36).

Прикметно, у таких конструкціях дієслово-присудок зазвичай виражене формою минулого часу, що дає можливість наголосити на тому, про що попередньо йшла мова (Борковський, 1958, с. 148). Укладачі «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» засвідчують подібні приклади і зараховують їх до вставних, пояснювальних (ССУМ : II : 580).

В українській мові XVI–XVII ст. сполучники **якъ/яко**, **якоже**³ приєднують до головної частини підрядну з'ясувальну; у головній частині містяться опорні слова на позначення **повідомлення, передачі/одержання інформації, сприймання; мислення, роздумів, знання; внутрішнього стану, почуття, враження**: «Слоуха(н)мо(ж) тоу(т) пилю того вдалного црѣа избавителя своего и того великого гетмана. **якъ** в(н) поразн(а) вѣѣ соупротивники свон, и взышо(а) на нѣо» (УЄ, 1611–1625, С. 117); «(В)ла(ч)мо(ж) тѣтѣ братіѣ, **яко** вѣра и сзкрдше(н)ое ѣ(а)це много помагетъ» (УЄ, 1611–1625, С. 131); «Прнто(м) златоубыти(н) стѣи пише(т). **смотря** **як** ѣа аглы згрѣшнвшн мѣм(т)» (Подем. л-ра, С. 57); «**Погладн** тоу чѣче на сзтворителя твоего ... **яко** нде покорно» (УЄ 256, С. 3 зв.); «**Смштри(ж)** ка(ж)дын хрнѣ-

тнаникѣи чѣче **якѣа** маешъ тѣшннн пымы прѣѣкнннн» (УЄ 91, С. 30); «**Обачмо** **яко** ро(з)мыглное, еталоє ѣ нес(к)ваплавое поладшентво... **приводн(т)**» (Подем. л-ра, С. 206); «**Невѣрнын** **вѣлннн** **не може(т)**. а **яко(ж)** то было **зачное** оучнннѣ Гѣ ншѣго Гѣ Хѣ. а нѣж нѣмъ на вѣлннн» (УЄ 91, С. 30 зв.); «... которое ѣ написанно тыми словы ... **якоже** оучици зышанса для бога(з)ни ждо(в)ской» (УЄ 91, С. 36). Спорадичними є речення з інверсійним порядком розташування частин зі сполучником **якъ** у з'ясувальній функції: «**Невымовный** **фрлѣнок** вѣ дѣшн, в сѣрдцѣ маем, много мыглн, **якъ** початѣ плакатн, **не знаѣм**» (Смотр. М. Лямент).

О. Петренко зауважує, що в текстах пізнішого періоду не так часто фіксують сполучник **якъ/яко** у з'ясувальній функції, «використовувався тільки з підкреслено вираженою стилістичною метою високості, урочистості» (Петренко, 1953, с. 66).

У складнопідрядних з'ясувальних головна частина може містити співвідносне слово – займенник то із прийменником **о**: «**О** што **ѣ** вышзпомѣннн(н) слѣга в дѣарова(а) пѣна своего **о** **то**, **яко** ѣ вышзпомѣннло...» (Ак. Жит, 1635, С. 136). Після сполучника **яко** вживається частка **бы**, що є частиною складного сполучника > **якобы**: «... **зналь** **о**ты(х) **которн**н ждмнн црѣѣѣа нѣнаго. и ѣгобонны(м) срдцнн мыглнн **о** **то(м)**, **якобы** малн жнко(т) вѣчнын наслѣдоватнн» (УЄ 91, С. 60 зв.). У прикладі «**А** мы ты(ж) старнмога **о** **то(м)** **моцне**. **яко бы(о)мо** **моган** оулышатн **о** нын головь велнкнн Гѣ Гѣ ншѣго Гѣ Хѣ» (УЄ 91, С. 61 зв.) за відсутності особового займенника **мы** до частки **бы** додано особові закінчення від дієслова **быти** в теперішньому часі – скорочену форму **смо**<**ємо** (Керницький, 1967, с. 241).

Спорадичними є приклади використання сполучника **якъ/яко** у функції **причини** у складнопідрядних реченнях із підрядними причинами: «**Дознал** **моцн** **рыцѣра** **того** **тѣрчнн** **силнын**, **в** **том** **того**рочном **боу**, **якъ** **то** **был** **мѣж** **дѣлынн**» (Сакович К., Вѣршнѣ). Натомість Л. Гумецька наводить низку прикладів із текстів актової мови XIV–XV ст., у яких сполучник **якъ/яко** виражає причинові семантико-синтаксичні відношення (Гумецька, 1960, с. 41–42).

В. Сич засвідчує недиференційоване використання сполучника **як(о)** в українських текстах різних періодів і констатує, що в українській полемічній літературі XVI – I пол. XVII ст. підрядні речення причини зі сполучником **як(о)** поступово стають поодинокими, що зумовлено впливом старослов'янської мови, адже здебільшого **як(о)** наявний у текстах-зразках книжної

³ Погоджуємося з зауваженнями синтаксистів про те, що сполучник **як** у з'ясувальній функції «зберігає до деякої міри якісний відтінок значення, тому його важко відрізнити від сполучного слова **як**» (Слинько, 1994, с. 499).

мови, а не в діловому письменстві чи літописній літературі XVII. Окремо науковець розглядає використання сполучника *якъ* у функції причини у текстах І. Вишенського, проте в цій формі він кількісно поступається сполучнику *яко* (Сич, 1960, с. 184).

У пам'ятках української мови XVI–XVII ст. фіксуємо нечисленні зразки використання сполучника *якъ* (**бы**) у функції мети у складнопідрядних реченнях: «*С того гетмана кождын рыцѣр нех ся учить, **якъ бы** тыж мѣла на свѣтѣ так живот свій кончить*» (Сакович К., Кѣршѣ).

Художні, релігійні твори української мови XVI–XVII ст. поодинокі відбивають використання складнопідрядних реченнях із підрядними **умови**, частини яких поєднано парними сполучниками *якъ ... такъ, якобы ... так*: «*А **якъ** вѣсть кѣ вѣлом телебным вѣлечным, на всѣ боки концамн страшным и безпечным, **такъ** дасть ти бог, гды к ортодокій ся вернеш, вѣрѣх балчачых на цноты спадне вѣтеч обернеш*» (Земка Т., Епіграмма ... Долмата); «*Абовѣ(м) **яко бы** тепе(р) власне ст(а)ла то(т) грѣхъ, **та(к)** его мѣла завше пере(д) шчил*» (Лѣк., С. 80). Підтверджуємо думку про те, що в таких конструкціях підрядні частини мають перехідне значення – від часового до умовного (Курс, 1951, с. 296): «*Якъ нѣмаш тѣла, за которы(м) бы не мѣла нти влѣ(д) тѣнь. **та(к)** лнѣ члкъ, который бы не по(д)лѣгла грѣхоби*» (Лѣк., С. 162).

Текстам українських пам'яток XVI–XVII ст. характерне використання сполучника *якъ/яко* у функції **часу**, що поєднує підрядним зв'язком частини складнопідрядного речення: «*...в пожа(д)ливостѣ жоны вплаз, который нѣк(д)ы невѣсты, ш(т) того часѣ, **яко** до че(р)нецзтва пришо(л), не видѣлз*» (Лѣк., С. 78) – у паралельному тексті українському сполучнику відповідає церковнослов'янське **шчнелѣ**: «*... **та(к)** **та(м)** прійдѣ до того, ш которо(м) речено, не шмешкнбай навѣ(р)ноутнѣа до бѣа ...*» (Лѣк., С. 105) у церковнослов'янському фіксуємо відповідник **како**.

Сполучники *якъ/яко/*, *якобы* зрідка виражають семантико-синтаксичні відношення **означальні**, поєднуючи частини у складнопідрядному реченні: «*Дроугін пожито(к) **та(к)** маѣш быти трывалын възаконѣ и сталы(м) оувѣрѣ. Третій пожито(к). **якобы** ся мѣла заховати прочтивз бѣоу и бли(ж)немоу своему и ка(ж)домоу чѣкоу. **та(к)** оубогомоу **яко** и богатомоу*» (УЄ 91, С. 58).

Однією з типових формально-синтаксичних функцій сполучника *якъ/яко* є сурядна. Він виступає виразником **градаційних** семантико-синтаксичних відношень і є частиною нерозчле-

нованого, а саме парного сполучника – *якъ ... такъ (н), так ... яко н*. Окрім того, другим компонентом можуть бути кореляти *тежъ и; же > якъ ... тежъ и, якъ ... же*. Ці сполучники приєднують сурядним зв'язком один член речення до іншого: «*Того доблѣного добра своего, **якъ** телебного **те(ж)** и дѣбною, перестереглячи н(х) пилне...*» (УЄ, 1611–1625, С. 123); «*Бдно впомагати ближ(н)го ншего вѣрѣми потреблѣи его. **та(к)** слово(м) іспеніа ншего. **та(к)** порядоу ко добромоу шчиникѣ его*» (УЄ, 1611–1625, С. 155); «*Тое(ж) власне и теперѣ оуже на ко(н)ци свѣта дѣтелѣа н(ж) црѣкве хѣвы, шѣвке, **та(к)** свѣ(т) скін **якъ** и дѣхо(в)нын вѣѣ онын дочаснын рѣчи и живо(т) безклопо(т)нын ... внда(т)*» (Подем. л-ра, С. 69); «*Лебедь, лѣданк, подкова и при крестѣ стрѣлы Твоей слѣжатъ дѣлности, а грыф значить смѣлый, **же** повѣтрннх, **якъ** зѣмных, дѣхов снадне уйдѣш, О княжно, гды от землѣ кѣ богѣ нти бѣдѣш*» (Земка Т. На зацный клейнот...); «*Н разоумѣльемъ вши(т)кы рѣчи добре. **та(к)** читана. **якъ** и іспѣвана. Єдноемъ того не разоумѣти не могальвы*» (Збірник, АСП-148, С. 27 зв.); «*...заховати прочтивз бѣоу и бли(ж)немоу своему и ка(ж)домоу чѣкоу. **та(к)** оубогомоу **яко** и богатомоу*» (УЄ 91, С. 58).

На думку Л. Булаховського, в українській мові градаційний сполучник *як(о) ... так і* – автор називає паристий – генетично відбиває «колишні зв'язки відносності», однак в актовій мові від XIV ст. поширений у текстах інверсійний порядок цього складеного сполучника – *так ... як(о) і...*, що свідчить про польський вплив (Булаховський, 1946, с. 33–34).

У текстах української мови XVI–XVII ст. сполучник *якъ/яко* є частиною парного сполучника із **градаційною** функцією *не такъ ... якъ/яко*, що поєднує сурядним зв'язком два однорідні члени речення або дві предикативні частини у складно-сурядному реченні: «*...не такъ бовѣ(м) може(т) гоиное впоможенѣ, **яко** лѣска королевскаа дѣшлѣз оутраплѣны(м) оучтливостѣ оучинити*» (Лѣк., С. 164); «*Не такъ бовѣ(м) проудко шгонь внѣвѣчз шѣорочлет свѣно, **якъ** злѣ и неправеднѣе зобрѣлаа лѣ(т)ногѣ, добре и справеднѣе зобрѣнѣю з собою лѣрне тратитѣз*» (Лѣк., С. 147).

У сучасній українській літературній мові граматисти градаційні семантико-синтаксичні відношення поділяють на два типи: власне-градаційні та градаційно-приєднувальні, саме перший тип передають парні сполучники *як ... так і, не так ... як*, що «вказують на перехід дії чи стану через певну межу, підсилюючи або послаблюючи значення попереднього поєднуваного компонента» (Весельська, 2009).

У сучасній чеській мові сполучник **як** (**jak/o**) також є частиною складеного (парного) сурядного сполучника – як...так (*jak...tak*) (Ssč) для вираження градаційних функцій (Бауэр, 1957, с. 9). Лексикони сучасної польської мови фіксують парні сполучники для вираження градаційних семантико-синтаксичних відношень : *jak ... tak, jako ... tak i/ tak ... jako i/jako tež* (Słjp).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У різножанрових пам'ятках української мови XVI–XVII ст. спостерігаємо недиференційне використання сполучника **якъ/яко**. Прикметно, що форма **яко** переважає у канонічних текстах, натомість художня література, ділова чи перекладна засвідчують здебільшого варіант **якъ**. За способом уживання сполучник **якъ/яко** належить до одиничних і парних, зрідка повторюваних. Основною функцією сурядного сполучника виступає градаційна, а підрядного – порівняльна. Найпериферійнішими семантико-синтаксичними підрядними функціями є причини, мети й означальна.

Щодо використання у сучасних слов'янських мовах, то в польській мові слово *jak/jako* (*як/о*) функціонує як займенниковий прислівник і поліфункційний сполучник підрядності та сурядності; є частиною складеного сполучника *jakože* (*якоже*) або парних сполучників *jak ... tak, jako ... tak i*. У сучасній чеській мові активно вживається для вираження сурядних і підрядних синтаксичних зв'язків.

У сучасній українській мові **як** є виразником синкретичного сурядно-підрядного зв'язку, за способом використання – одиничний або парний; окрім того, слово **як** є прислівником і виступає сполучним словом, поєднуючи частини складнопідрядного речення.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у продовженні фіксації сполучників займенникового походження в пам'ятках української мови XVI–XVII ст. й аналізі їхнього використання в тексті, що дозволить з'ясувати основні тенденції розвитку українського синтаксису тієї доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауэр Я. Русские союзы в сопоставлении с чешскими. *Sborník prací filosofické Faculty Brněnské university*. Ročník VI. Brno. 1957. С. 9–24.
2. Бауэр Я. К вопросу о возникновении и развитии типов сложного предложения (на материале чешского языка). URL: [https://inslav.ru/images/stories/pdf/VSJJa_6_\(1962\).pdf](https://inslav.ru/images/stories/pdf/VSJJa_6_(1962).pdf) (дата звернення: 20.02.2022)
3. Беринда П. *Лексиконъ словенороскій и имень Тълкованіе*. 1627. Лексикон словенороский Памви Беринди / підг. тексту і вступ. ст. В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1961. 271 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/berlex/be.htm> (дата звернення: 20.05.2022).
4. Борковский В. И., Кузнецов П. С. Историческая грамматика русского языка. М. 1965. 555 с.
5. Борковский В. И. Синтаксис древнерусских грамот: сложное предложение. М. 1958. 185 с.
6. Булаховський Л. А. З історичних коментаріїв до української мови: сполучники і сполучні групи (речення). Синтаксичні особливості при них. *Наук. записки КДУ*. Київ. 1946. Т. V. Вип. 2. С. 31–71.
7. Весельська Г. С. Нові явища у функціонуванні сурядних сполучників в українській літературній мові кінця XX–поч. XXI ст. URL: http://www/nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/VZhDU/2009_47/45_47.pdf (дата звернення: 13.03.2022).
8. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О. С. Мельничука. Київ, 1966. 596 с.
9. Городенська К. Граматичний словник української мови: сполучники. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. 340 с.
10. Гумецька Л. Л. Вторинні сполучники і їх синтаксичні функції в українських грамотах XIV–XV ст. *Дослідження і матеріали з української мови*. К. 1960. Т. II. С. 31–44.
11. Зизаній Л. *Лексис сирчъ речені, вкратцѣ събранны. И из словенскаго языка, напроты рѣскій діле(к)тъ истолкованы*. Л.З. / Лаврентій Зизаній. Вільно, 1596. URL: <http://litopys.org.ua/zyzgram/zy.htm> (дата звернення: 15.05.2022)
12. Керницький І. М. Система словозміни в українській мові (на матеріалах пам'яток XVI ст.). Київ: Наук. думка, 1967. 288 с.
13. Коротаева Э. И. Союзное подчинение в русском языке XVII века. Москва ; Ленинград : Наука, 1964. 250 с.
14. Курс сучасної української літературної мови : в 2 т. / за ред. акад. Л. А. Булаховського. Київ: Рад. школа, 1951. Т. I–II.
15. Медведєв Ф. П. Система сполучників в українській мові: короткий нарис. Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1962. 92 с.
16. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ: Наук. думка, 1966. 326 с.
17. Петренко О. Я. Нариси з історії гіпотактичних сполучників в українській мові. *Мовознавство*. К. 1953. Т. XI. С. 57–68.
18. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике: в 4 т. М., 1958. Т. I–II. 536 с.
19. Сич В. Ф. Підрядні речення причини у пам'ятках українського полемічного письменства к. XVI – поч. XVII ст. *Наукові записки ЧДП ім. 300-річчя возз'єднання України з Росією*. Серія філол. наук. Черкаси, 1960. Т. XV. Вип. 5. С. 179–188.

20. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вищ. шк., 1994. 670 с.
21. Смотрицький М. Грамматикн славенскн правлноє свнтама. Потцаніємз Многогвѣшнагв Мнїха Мєлєчї Смотрикогв. Єв'є, 1619. Граматика Словенська / підгот. факсим. вид. та дослідження пам'ятки В. В. Німчука. Київ: Наук. думка, 1979. URL : <http://litopys.org.ua/smotrgram/sm.htm> (дата звернення: 15.05.2022)
22. Черкасова Е. Т. Причинные союзы и их значение в старославянском языке. *Учен.записки Ин-та славяно-ведения*. Т. IX. 1954. С. 5–49. URL: https://inslav.ru/images/stories/pdf/1954_Uchenye_Zapiski_IS_9.pdf (дата звернення: 10.02.2022)
23. Черкасова Е. Т. Русские союзы неместоименного происхождения. Пути и способы их образования. М. 1973. 221 с.
24. Klemensiewicz Z., Lehr-Splawiński T., Urbańczyk S. Gramatyka historyczna języka polskiego. Warszawa : Państw. Wyd-wo Naukowe, 2 wyd., 1964. 596 str.

REFERENCES

1. Baue'r, Y. (1957). Russkie soyuzy' v сопоставленii s cheshskimi [Russian conjunctions compared to Czech]. Sborník prací filosofické Faculty Brněnské university. Ročník VI. Brno. S. 9–24 [in Russian].
2. Baue'r, Y. (1962). K voprosu o vznikovenii i razvitii tipov slozhnoho predlozheniya (na materiale cheshskoho yazy'ka) [On the question of the emergence and development of types of complex sentences]. URL: [https://inslav.ru/images/stories/pdf/VJSJa_6_\(1962\).pdf](https://inslav.ru/images/stories/pdf/VJSJa_6_(1962).pdf) [in Russian].
3. Berynda, P. (1627). *Лексиконъ славенороскїи и имень Тяжкованїє*. Leksykon slovenoroskyi Pamvy Beryndy / Pidh. tekstu i vstup. st. V. V. Nimchuka. K.: Nauk. dumka, 1961. 271 s. URL: <http://izbornyk.org.ua/berlex/be.htm> [in Old Ukrainian].
4. Borkovskij, V.I., Kuznecov, P.S. (1965). Istoricheskaya grammatika russkoho yazy'ka [Russian Historical Grammar]. M.: Nauka. 555 s. [in Russian].
5. Borkovskij, V.I. (1958). Sintaksis drevnerusskix gramot: slozhnoe predlozhenie [Syntax of Old Russian charters: a complex sentence]. M. 1958. 185 s. [in Russian].
6. Bulakhovskiy, L. A. (1964). Z istorychnykh komentariiv do ukraïnskoi movy: spoluchnyky i spoluchni hrupy (rechennia). Syntaksychni osoblyvosti pry nykh [From history comments to Ukrainian language: conjunctions and sentences. Their syntactic features]. Nauk. zapysky KDU. K. T. V. Vyp. 2. S. 31–71 [in Ukrainian].
7. Veselska, H. S. (2009). Novi yavyshcha u funktsionuvanni suriadnykh spoluchnykiv v ukraïnskii literaturnii movi kintsia XX–poch. XXI st. [New phenomena in the functioning of coordinate conjunctions in Ukrainian literary language XX–XXI c.] URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/VZhDU/2009_47/45_47.pdf [in Ukrainian].
8. Vstup do porivnialno-istorychnoho vyvchennia slovianskykh mov [Introduction to comparative historical study of Slavic languages] / red. O. S. Melnychuka. K. 1966. 596 s. [in Ukrainian].
9. Horodenska, K. (2007). Hramatychnyi slovnyk ukraïnskoi movy: spoluchnyky [Grammar dictionary of Ukrainian: conjunctions]. Kherson: Vyd-vo KhDU. 340 s. [in Ukrainian].
10. Humetska, L. L. (1960). Vtorynni spoluchnyky i yikh syntaksychni funktsii v ukraïnskykh hramotakh XIV–XV st. [Secondary conjunctions and their syntactic functions in Ukrainian charters of XIV–XV c.]. Doslidzhennia i materialy z ukraïnskoi movy. Kyiv: Vyd-vo AN URSR. T. II. S. 31–44 [in Ukrainian].
11. Zyzanii, L. (1596). *Лексис свѣтъ реченї, вкратцѣ събранны. И из слово(н)скаго гадника, напросты рѣкїи дїле(к)тъ истолкованы*. L.Z. Vilno, 1596. Leksyky Lavrentiia Zyzanii. Synonima Slavenorosskaia / pidh. tekstiv pamiatok i vstupni statii V. V. Nimchuka. Kyiv : Nauk.dumka, 1964. URL: <http://litopys.org.ua/zyzgram/zy.htm> [in Old Ukrainian].
12. Kernytskyi, I. M. (1967). Systema slovozmyny v ukraïnskii movi (na materialakh pamiatok XVI st.) [The system of declension in Ukrainian (on the material of XVI c. manuscripts)]. Kyiv: Nauk. dumka. 288 s. [in Ukrainian].
13. Korotaeva, E' .I. (1964). Soyuznoe podchinenie v russkom yazy'ke XVII veka [Syndetic subordination in Russian of XVII c.]. Moskva: Nauka. 250 s. [in Russian].
14. Kurs suchasnoi ukraïnskoi literaturnoi movy : v 2 t. [Course in modern Ukrainian literary language / red. akad. L. A. Bulakhovskoho. Kyiv: Rad. shkola, 1951. T. I–II [in Ukrainian].
15. Medvediev, F. P. (1962). Systema spoluchnykiv v ukraïnskii movi: korotkyi narys [System of conjunctions in Ukrainian: a brief sketch]. Kharkiv: Vyd-vo Khark. un-tu. 92 s. [in Ukrainian].
16. Melnychuk, O. S. (1966). Rozvytok struktury slovianskoho rechennia [The development of the structure of Slavic sentence]. Kyiv: Nauk. Dumka. 326 s. [in Ukrainian].
17. Petrenko, O. (1953). Narysy z istorii hipotaktychnykh spoluchnykiv v ukraïnskii movi [Sketches from the history of hypotetic conjunctions in Ukrainian]. Movoznavstvo. Kyiv. T. XI. S. 57–68 [in Ukrainian].
18. Potebnya, A. A. (1958). Iz zapisok po russkoj grammatike: v 4 t. [From the notes on Russian grammar: in 4 v.]. M.: Uchpedgiz. T. I–II. 536 s. [in Russian].
19. Sych, V. F. (1960). Pidriadni rechennia prychny u pamiatkakh ukraïnskoho polemichnoho pysmenstva k. XVI – poch. XVII st. [Subordinate clauses of cause in Ukrainian polemic writing of the late XVI – early XVII c.].

Naukovi zapysky ChDPI im. 300-richchia vozziednannia Ukrainy z Rosiieiu. Seria filol. nauk. Cherkasy. T. XV. Vyp. 5. S. 179–188 [in Ukrainian].

20. Slynko, I. I. (1994). Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia [Issues in the syntax of modern Ukrainian language]. Kyiv: Vyshch. shk. 670 s. [in Ukrainian].

21. Smotrytskyi, M. (1619). Грамматіки словянскыя правникоу святаго. Починаєма Многогрішнаго Мніха Мелеті Смолиткоу. Yevie. Hramatyka slovianska / pidhot. faksym. vyd. ta doslidzhennia pamiatky V. V. Nimchuka. Kyiv: Nauk. dumka, 1979. URL: <http://litopys.org.ua/smotrgram/sm.htm> [in Old Ukrainian].

22. Cherkasova, E. T. (1954). Prichinny'e soyuzu' i ix znachenie v staroslavianskom yazy'ke [Conjunctions of cause and their meaning in Old Slavonic]. Uchen.zapiski In-ta slavyanovedeniya. Akademiya nauk SSSR. T. IX. S. 5–49. URL: https://inslav.ru/images/stories/pdf/1954_Uchenye_Zapiski_IS_9.pdf [in Russian].

23. Cherkasova, E. T. (1973). Russkie soyuzu' nemestoimennogo proisxozhdeniya. Puti i sposoby' ix obrazovaniya [Russian conjunctions of non-pronominal origin. Means and ways of their formation]. M. 221 s. [in Russian].

24. Klemensiewicz, Z. (1964). Gramatyka historyczna języka polskiego. Warszawa: Państw. Wyd-wo Naukowe, 2 wyd. 596 str.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ І ДЖЕРЕЛА

1. Ак. Жит. Акти житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. / упоряд. В. М. Мойсієнко. Житомир: ЖДУ, вид-во «Полісся», 2004. 256 с.

2. Збірник, АСП 148. – Б.м. н., к. XVI ст. Зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України.

3. Земка Т. Єпіграмма на презацный и старожитный герб его милости пана Григорія Долмата, 1625. URL: <http://litopys.org.ua/ukrpoetry/anto39.htm#tarz3> (дата звернення: 27.04.2022).

4. Земка Т. На зацный клеиноч овец[онон] велмож[нон] ей милости п[ани] Янны Ходкевичовны, княжны Корецкои 1625. URL: <http://litopys.org.ua/ukrpoetry/anto39.htm#tarz3> (дата звернення: 27.04.2022)

5. Земка Т. Яко звѣзда..., 1625. URL: <http://litopys.org.ua/ukrpoetry/anto39.htm> (дата звернення: 27.04.2022)

6. Ак. Аѣкарство на шпалый оумыслз чоловѣчій а ообливе на затвердѣлые ср(д)ца людскіе заведеныи свѣтолы льво аклии грѣхалии бж(і)твеннаго Іоанна Златоустаго до Феодора мниха... Острог, 1607. // Аѣкарство на шпалый оумыслз чоловѣчій / підг.до вид.: В.М. Мойсієнко, Н. П. Бондар, О. Ю. Макарова, С. П. Радомська. Житомир, 2017. Т. 2: метаграфований текст. 179 с.

7. Полеми.л-ра Пам'ятки полемічного письменства кінця XVI і початку XVII в. / Кирило Студинський. Львів: Вид-во НТШ, 1906. Т. I.

8. Сакович К. Вѣршѣ на жалосный погреб зацного рыцера Петра Конашевича Гагайдачного, гетмана войска его королевскои милости запорожского, 1622. URL: <http://litopys.org.ua/ukrpoetry/anto37.htm#ska2> (дата звернення: 07.04.2022)

9. Смотрицький М. Лямент. Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст. / упор. В. П. Колосова, В. І. Крекотень, М. М. Сулима. Київ : Наук. думка (Пам'ятки давньої української літератури), 1978. С. 166–179. URL : http://litopys.org.ua/old17/old17_11.htm (дата звернення: 29.04.2022)

10. Смотрицький М. На старожитный клеиноч ... Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст. / упор. В. П. Колосова, В. І. Крекотень, М. М. Сулима. Київ: Наук. думка (Пам'ятки давньої української літератури), 1978. С. 166–179. URL : http://litopys.org.ua/old17/old17_11.htm (дата звернення: 27.04.2022)

11. УЄ № 91 Учительне євангеліє. Б.м. н., к. XVI ст. Зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, ф. 1, оп. 1.

12. УЄ № 256 Учительне євангеліє. Б. м. н., I пол. XVII ст. Зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України, ф. 1, № 256.

13. УЄ № 410 Учительне євангеліє (Фрагмент). Б.м. н., к. XVI ст. Зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України.

14. УЄ 1611-1625 ІР НБУВ. Ф. 306 (КПЛ), № 287П. 238 арк. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0002456>

СЛОВНИКИ

1. ЕСУМ Етимологічний словник української мови: в 7 т. / ред. О. С. Мельничука. [Ukrainian etymological dictionary in 7 v.]. Київ: Наук. думка, 1982 – 2006. Т. I–V.

2. Срезн. Срезневский И. И. Материалы для Словаря древнерусского языка по письменным памятникам [Materials to the dictionary of Old Russian from manuscripts]. СПб. : Типограф. Императ. акад. наукъ, 1893–1911. Т. I–III.

3. ССУМ Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. / ред. Л. Л. Гумецької [Dictionary of Old Ukrainian of XIV–XV c. in 2 v.]- Київ: Наук. думка, 1977–1978. Т. I–II.

4. СУМ Словник української мови : в 11 т. / ред. І. К. Білодіда [Ukrainian dictionary in 11 v.] Київ: Наук. думка, 1970 – 1980. Т. I–XI.

5. GbSlov Gebauer J. Slovník staročeský : I–II díl. 2 vyd. Praha: Academia, 1970. Díl I : A–J. 674 s. URL: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx> (дата звернення: 09.05.2022).
6. ESSJ Etymologický slovník jazyka staroslověnského / Hlavní red. Eva Havlová. Praha : Academia, 1989–1997. T. d.V.
7. Słjpn Słownik języka polskiego / red. Witold Doroszewski. Warszawa: PAN, 1958–1968. T. I–X. URL: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/jako;5435654.html> (дата звернення: 17.05.2022).
8. Ssč Slovník současné češtiny. URL: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/jak?> (дата звернення: 27.03.2022).
9. Sstp Słownik staropolski : tomy 1–10 / red. S. Urbańczyk i in. Warszawa : Polska Akademia Nauk, 1960–1962. T. III. (I–K). URL: <https://pjs.ijp.pan.pl/Sstp/t3.pdf> (дата звернення: 01.04.2022).

CONJUNCTIONS OF PRONOUN ORIGIN IN UKRAINIAN TEXTS OF THE 16TH-17TH CENTURIES (ON THE MATERIAL OF USE OF THE CONJUNCTION ЇКЪ/ЇКО)

Vysotska Tetiana Yosyfivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Ivan Kovalyk Department of Ukrainian Language

Ivan Franko National University of Lviv

1/234, Universytetska Str., Lviv, Ukraine

The paper deals with the issues of historical grammar, in particular the use of function words, recorded in various genres of Ukrainian texts of the XVI–XVII centuries. (religious texts, business documents, fiction). In the modern Ukrainian language, the question of the origin of certain conjunctions and their existence in both ancient and modern texts remains debatable. The proposed research traces the emergence of the conjunction їкь / їко, which is part of complex and compound conjunctions. It was found that the formation of conjunctions from words, the etymology of which is associated with pronoun roots, went through various stages: from the loss of its lexical meaning to the transformation into a relative word, and later into a conjunction. It is also noteworthy that most of these words continue to function both as a pronoun and a conjunction (in particular, this is demonstrated by the example of the word їкь / їко). The functioning of this conjunction from the oldest instances of use in the Ukrainian language to the present day is outlined. The article also presents its analysis as an expression of coordinate and subordinate semantic-syntactic relations in complex and simple complicated sentences in the Ukrainian manuscripts of the XVI–XVII centuries. Emphasis is placed on the interaction of the book element with the living language, which in turn was reflected in the development of the modern Ukrainian language creation. I have described the issues of analytical constructions in the system of conjunctions of the Ukrainian language in general and the formation of a group of coordinate and subordinate conjunctions of compound structure, the component of which is the word їкь / їко in particular. Special attention is paid to the use of the conjunction under analysis in other Slavic languages in diachrony and synchrony, and it was found that in the lexicons of modern Polish and Czech languages this conjunction is recorded as a coherent means of communication, mostly paired, or as a subordinate with the comparative function. It is concluded that in the Ukrainian texts of the XVI–XVII centuries. the conjunction їкь / їко is a syncretic means of communication; it is used both as a singular or paired one, may be complicated by the amplifying particle or personal enclitic, deformed form of the former auxiliary verb “быти“. The use of analytical conjunctives in the manuscripts of the Middle Ukrainian period testifies to the development of a more flexible system of means of expression, the search of speakers for the improvement of the syntactic system of the Ukrainian language of that time.

Key words: *conjunction, pronoun, semantic-syntactic relations, gradable, comparative functions.*